

KEJT FERNIVAL

*Devojka iz
ruske četvrti*

Prevela
Gordana Subotić

■ Laguna ■

Naslov originala

Kate Furnivall

THE RUSSIAN CONCUBINE

Copyright© 2007 by Kate Furnivall

Translation copyright © 2010 za srpsko izdanje, LAGUNA

*U znak sećanja na moju majku
Lili Fernival,
čija me je priča nadahnula. S ljubavlju.*

Izjave zahvalnosti

Srdačno zahvaljujem Džeki Kantor s Berklija na njenom nepresušnom zanosu, kao i Terezi Kris i Peti Musbrager na njihovoj nepomućenoj veri u ovu knjigu. Mnogo hvala i Ali Sašnilak, koja mi je zdušno pomagala u korišćenju ruskog jezika, te Jivaj Tangu za njegove graciozne rečenice na kineskom.

Veliko hvala Ričardu što mi je u mislima otvorio vrata koja su me odvela put Kine, kao i Edvardu i Liz na dragocenom ohrabrenju. Takođe bih želela da zahvalim članovima grupe Briksam, koji su imali sluha za moje jadikovke i pružili mi korisne savete, te Bariju i En što su me izvodili da se zabavimo kad god mi je to bilo potrebno. Na kraju, veliko hvala Normanu na pronicljivosti, podršci i nebrojenim šoljicama kafe.

1.

Rusija
Decembar 1917. godine

Voz se polako zaustavljao uz potmulo hućanje. Siva para kuljala je ka nebu iz zahuktale lokomotive iza koje su dvadeset četiri teretna vagona poskakivala i kloparala sve dok se konačno nisu zaustavila uz škripu točkova. Rzanje konja i glasno izgovorene komande odjekivali su u gluvoj tišini pustog i smrznutog predela.

„Zašto smo stali?“, šapatom upita Valentina Fris svog supruga.

Dah joj se kovitlao međuprostorom poput ledene zavese. U očajanju, činilo joj se kako je to jedini deo nje koji još ima snage da se kreće. Čvrsto ga stegnu za ruku – ovog puta ne da bi se ugrijala, već da bi se uverila da je on još tu, pokraj nje. On odmahnu glavom, lica pomodrelog od hladnoće jer je kaputom bio ušuškao usnulo detence u naručju.

„Ovo nije kraj“, reče joj.

„Obećaj mi da nije“, uzdahnu ona.

Osmehnuo se svojoj ženi, a zatim oboje priljubiše glavu uz hrapav drveni zid stočnog vagona, provirujući kroz tanke pukotine između dasaka. Svi oko njih učiniše isto, pogleda ispunjenih beznađem. Videli su već previše toga.

„Sve će nas pobiti“, ravnodušno izjavi bradonja koji je sedeo s Valentinine desne strane. Na glavi je imao kapu od jagnjeće kože koju je navukao preko ušiju, a govorio je s jakim gruzijskim naglaskom. „Zašto bismo se inače zaustavljali usred ove nedodijne?“

„O, presveta Marijo, majko božja, zaštitite nas.“

Bio je to vapaj neke starice sklupčane na prljavom podu, koja je, umotana u nebrojene slojeve šalova, ličila na malog punačkog Budu. Ipak, ispod tih smrdljivih dronjaka, starica je bila sama kost i koža.

„Ne, *бабушка*“, nepokolebljiv je bio drugi muški glas. Dopirao je s kraja vagona, tamo gdje se ledeni vetar nemilosrdno probijao između dasaka, unoseći im dah Sibira u pluća. „Ne. Pre će nas zaštititi general Kornilov. Zna on dobro da mi skapavamo od gladi u ovom stočnom vozu koji je i Bog zaboravio. Neće nas ostaviti da umremo. Veliki je to vojskovođa.“

Šapat odobravanja počeo da kruži među šačicom ljudi ispijenih lica, budeći iskru nade u njihovim otupelim pogledima. Dečacić prljave plave kose, koji je do tog trenutka beživotno ležao u ćošku, skoči na noge i zaplaka, kao da mu je najednom laknulo. Odavno niko od njih nije trošio snagu na suze.

„Dragi Bože, molim ti se da ovaj istinu govori“, reče čovek upalih očiju, s okrvavljenim zavojem na patrljku ruke. Noću je bez prestanka stenjao u snu, ali je zato danju bio tih i nekako napet. „Ratno je stanje“, dodade on kratko. „General Lavr Kornilov ne može baš svuda da stigne.“

„Ali kažem vam da je ovde. Videćete.“

„Je l' to istina, Jense?“, Valentina podignu pogled prema mužu.

Imala je samo dvadeset četiri godine, bila je sitna i krhke građe, ali je zato jednim pogledom čulnih tamnih očiju nakratko mogla u tom muškarcu odagnati svaku pomisao na zimu i

glad koja mu nagriza utrobu, na težinu deteta koje drži u naručju. Jens Fris je bio deset godina stariji od žene i strepeo je od onog što bi joj boljševici-skitnice mogli učiniti ako bi im njeno prelepo lice zapalo za oko. Saginjući glavu, usnama joj blago dodirnu čelo.

„Uskoro ćemo to saznati“, reče joj.

Ride čekinje na neobrijanom obrazu grebale su joj ispucale usne, ali Valentina je ipak uživala u njegovom dodiru i mirisu neopranog tela. Samo zahvaljujući njima znala je da još nije umrla i sišla u pakao, jer ovo zaista liči na pakao. Pomisao na to da jezivo putovanje kroz predele okovane snegom i ledom, dugačko hiljade kilometara, može potrajati daveka, da je to ništa drugo do surovo prokletstvo koje je prati zato što se odrekla roditelja, proganjala ju je i u snu i na javi.

Iznenada, velika klizna vrata vagona naglo se otvoriše i začuše se razjareni povici: „*Все из вагона, быстро.*“ Napolje iz vagona.

Valentinu nakratko zaslepi jaka svetlost koja je ispunila čitav vagon. Nakon turobne pomrčine koja je do tog trenutka vladala u unutrašnjosti vagona, snažna svetlost najednom nahrupi s prostranog nebeskog svoda, odbijajući se o sneg i zaslepljujući je. Ona začkilji, nastojeći da se usredsredi na ono što se dešava oko nje.

Od onog što je ugledala, srce joj se sledilo.

Niz pušćanih cevi. Sve su bile uperene pravo u izmučene putnike koji su žurno silazili iz voza i plašljivo se zbijali u grupice, čvršće navlačeći kapute ne bi li odagnali hladnoću i strah. Jens se okrenu da pruži ruku onoj starici i da joj pomogne da siđe iz vagona, ali pre nego što je uspeo da je pridrži, neko je otpozadi gurnu i ona pade ničice u sneg. Starica ne pusti ni glasa od sebe. Vojnik koji je maločas onako naglo otvorio vrata vagona, hitro je uspravi na noge i protrese je grubo, kao što bi gladan pas protresao kosku.

Valentina i njen muž se pogledaše. Bez reči spustiše devojčicu s Jensovog ramena i postaviše je između sebe, skrivajući je naborima dugačkih kaputa dok su u korak stupili napred.

„Mama?“, začu se šapat. Iako je imala jedva pet godina, devojčica je već bila naučila da treba da bude tiha, da bude mirna.

„Čuti, Lidija“, promrmlja Valentina i, ne odolevši iskušenju, pogleda kćerku. Uspela je da vidi samo njene krupne zlatnosmeđe oči na srolikom licu bledom poput slonovače i malena stopala u čizmama do vrha utonulim u sneg. Još čvršće se priljubi uz muža i drago lice nestade. Samo je po majušnoj ruci koja je čvrsto držala njenu znala da joj je kći još tu.

Gruzijac iz vagona bio je u pravu. Zaista su dospeli u nedođiju. I Bog je zaboravio pustopoljinu okovanu snegom i ledom na kojoj se tek ponegde pomaljalo poneka sjajnocrna stena šibana vetrom. Ogoleli drvored u daljini kao da je prkosno podsećao da i tu može biti života. To, međutim, nije bilo mesto na kojem bi iko pozeleo da živi.

Niti da umre.

Konjanici nisu baš ličili na vojsku. Ni po čemu nisu podsećali na uglađene oficire u uštirkanim uniformama besprekornih manira koje je Valentina vidala u plesnim dvoranama i u trojkama u Sankt Peterburgu ili po klizalištima na Nevi. Ovi ljudi su sasvim drugačiji. Otmen svet koji je ostavila iza sebe, njima je bio tuđ. Bili su neprijateljski nastrojeni. Opasni. Njih pedesetak raštrkalo se duž čitave kompozicije, oprezn i gladni kao vukovi. Od hladnoće su se štitili svakojakim šinjelima raznih boja – neki su nosili sive, drugi crne, dok je jedan na sebi imao tamnozeleni kaput. No svi su držali iste puške dugih cevi, a iz pogleda im je izbijala ista mahnita mržnja.

„Boljševici“, promrmlja Jens Valentini, dok su ih kao stoku sabijali u gomilu kroz koju su se, poput suza, valjali slabašni zvuci molitve. „Navuci kapuljaču i sakrij šake.“

„Šake?“

„Da.“

„Zašto da sakrijem šake?“

„Drugu Lenjinu sviđaju se izborane ruke, ogrubele od dugogodišnjeg poštenog rada, kako on to naziva.“ Zaštitnički je uhvati za ruku. „Ne verujem, ljubavi, da sviranje klavira spada u pošten rad.“

Valentina klimnu glavom, navuče kapuljaču i gurnu slobodnu ruku u džep. Posle dugih meseci provedenih u šumi, tokom kojih su noću pešačili a danju se hranili crvima i lišajevima, od njenih rukavica – nekad prelepih rukavica od samurovine – ostali su samo dronjci. Danak toj mucu nisu platile samo njene rukavice.

„Jense“, tiho reče. „Ne želim da umrem.“

On žestoko odmahnu glavom i uperi ruku prema visokom konjaniku koji je očigledno bio komandant. Bio je to vojnik u zelenom šinjelu.

„Trebalo bi da umre on – zato što je poveo seljake u ovo masovno ludilo koje razdire Rusiju. Ljudi poput njega podigli su brane ljudske svireposti i proglasili je pravdom.“

U tom trenutku oficir naredi nešto i većina vojnika poskaka s kônja. Zatim uperiše pušćane cevi u ljude i počеше da ih udaraju kundakom u rebra. Dok je voz brektao u nemoj divljini, vojnici su odgurnuli stotine silom raseljenih ljudi pedesetak metara dalje od pruge, potiskujući ih u uzan krug, a zatim su počeli da im izbacuju stvari iz vagona.

„Ne, molim vas, nemojte“, uzviknu čovek koji je stajao tik iza Valentine kad iz jednog od prednjih vagona u sneg poleteše poderana ćebad i mala peč. Niz obraze mu potekoše suze.

Valentina ispruži ruku i spusti je čoveku na rame. Rečima ga nije mogla utešiti. Svuda oko sebe videla je posivela i napeta lica očajnika.

U sneg ispred vagona letele su stvari koje su ti ljudi s mukom prikupljali, a vojnici su zatim spalili te oskudne gomilice. Plamen koji su potpalili ugljem iz lokomotive i poprskali votkom, proždirao je i poslednje mrvice samopoštovanja tih nesrećnika. Njihova odeća, ćebad, fotografije, desetak dragocenih ikonica Device Marije, pa čak i jedan mali portret cara Nikolaja Drugog, sve se to pretvorilo u plamen, pepeo i čađ.

„Vi ste izdajnici. Svi odreda. Izdajnici svoje otadžbine.“

Optužbu je izrekao visoki oficir u zelenom šinjelu. Mada na uniformi nije imao nikakvih oznaka izuzev kokarde s ukrštenim sabljama na šiljatoj kapi, nije bilo sumnje da je upravo on zapovednik. Sedeo je uspravno na ogromnom mišićavom konju, kojeg je obuzdavao bez ikakvog napora, povremeno ga podbadajući petom. Oči su mu bile tamne, a pogled nestrpljiv, kao da ovo mnoštvo belih Rusa za njega predstavlja zadatak koji mu se gadi.

„Niko od vas ne zaslužuje da živi“, hladno reče.

Iz gomile se začu potmuo lelek. Ljudi kao da su posrtali od zaprepašćenja.

Zapovednik nastavi glasnije. „Izrabljivali ste nas. Zlostavljali. Verovali ste da nikad neće doći vreme kad ćete vi morati da odgovarate *nama*, narodu Rusije. Ali prevarili ste se. Bili ste slepi. Gde je sad vaše silno bogatstvo? Gde su sad vaše kućerine i rasni konji? Car je gotov i kunem vam se da...“

Usamljen glas začu se odnekud iz gomile: „Blagoslovi našeg cara, Gospode. Spasi, Bože, Romanove.“

Odjeknu hitac. Puška poskoči u oficirovim rukama. U prednjem redu, jedna prilika sruči se na zemlju, pretvarajući se u tamnu mrlju u snegu.

„Ovaj čovek je glavom platio *tvoje* izdajstvo.“ Prezrivo pređe pogledom preko zaprepašćenog mnoštva. „Ti i tebi slični krv ste pili izgladnelim radnicima. Stvorili ste okrutan i tiranski

svet u kojem su bogataši okretali leđa pred vapajima sirotinje. A sad napuštate sopstvenu zemlju, poput pacova koji beže s broda u plamenu. I još imate smelosti da povedete sa sobom mladost Rusije.“ Zatim potera konja u stranu, odmičući se od ljudi ispijenih lica, zbijenih u gomilu. „Sad ćete nam predati svoje dragocenosti.“

Na njegov mig, vojnici stadoše da pretresaju zarobljenike. Redom su im otimali nakit, satove, srebrne tabakere, sve što imalo vredi, uključujući i svakovrstan novac. Drsko su ih pretresali, zavirivali im pod mišice, u usta, pa čak i među dojke, u potrazi za pažljivo skrivenim predmetima koji su njihovim vlasnicima predstavljali jedinu nadu za opstanak. Valentina ostade bez smaragdno prstena koji je bila sakrila u porub haljine, a Jensu iz čizme oteše poslednji zlatnik. Nakon obavljenog pretresa u mnoštvu je, osim ponekog prigušenog jecaja, zavladao muk. Kao da su im, otimajući im nadu, odsekli i jezik.

Oficir je, međutim, bio zadovoljan. Izraz gađenja nestao mu je s lica. Okrenuo se i oštro naredio nešto konjaniku iza sebe. Istog trenutka, nekolicina vojnika probi se kroz zbijene ljude, razdvajajući ih i izazivajući pometnju. Valentina čvrsto stegnu malenu šaku skrivenu u svojoj, znajući da će i Jens radije umreti nego što će pustiti dete. Devojčica koja je dotad očajnički držala roditelje za ruke ne puštajući ni glasa, tiho vrisnu kad se ogroman riđan prope ispred njih, opasno im se približavajući potkovanim kopitima.

„Šta to rade?“, prošaputa Valentina.

„Odvođe muškarce. I decu.“

„Oh, ne, Bože.“

Ali bio je u pravu. Ostavljali su samo starce i žene. Ostale su izdvajali u stranu. Krici očaja prolomiše se zaleđenom pustarom, a negde na udaljenom kraju voza vuk se puzeći prikrađao, namamljen mirisom krvi.

„Ne dozvoli da mi te uzmu, Jense. Ne dozvoli da mi uzmu nju“, zapomagala je Valentina.

„Tatice?“ Malo lice izroni između njih.

„Tiho, ljubavi.“

Kundak puške tupo udari Jensa u rame baš kad je ponovo prebacio kraj kaputa kćerki preko glave. On posrnu, ali se zadržava na nogama.

„Ti. Pređi tamo.“ Činilo se kako vojnik na konju jedva čeka neki izgovor da povuče oroz. Bio je veoma mlad. I vrlo nerazan.

Ali Jens je odlučio da mu se suprotstavi. „Ja nisam Rus.“ Polako posegnu rukom u unutrašnji džep, pazeći da ne izazove vojnika, pa izvuče pasoš.

„Vidite“, Valentina požuri da objasni. „Moj muž je Danac.“

Vojnik se namršti, dvoumeći se. Ali njegov komandant je imao oštro oko. Odmah je spazio da se ovaj koleba. Podbode konja kroz uspaničenu svetinu i priđe neiskusnom redovu.

„Grodenski, šta se tu razvlačiš?“, upita strogo.

Pažnju mu, međutim, nije zaokupio vojnik. Gledao je Valentinu. Dok je razgovarala sa soldatom na konju podigla je glavu i kapuljača joj je spala, otkrivajući pramen duge crne kose i visoko čelo s bledom, besprekornom kožom. Usled dugih meseci gladovanja obrazi joj behu upali, a oči su joj postale još krupnije.

Oficir siđe s konja. Izbliza je izgledao znatno mlađe nego u sedlu – po svoj prilici imao je tridesetak godina – ali su mu oči bile nekako staračke. Uzeo je pasoš i na brzinu ga prelistao, prelazeći pogledom s Valentine na Jensa.

„Ali ti“, grubo se obrati Valentini, „ti jesi Ruskinja?“

Iza njih se začuše pucnji.

„Jesam, po rođenju“, odgovori ona, ne osvrćući se na pucnjavu. „Ali udajom sam postala Dankinja.“ Htela je da se približi mužu kako bi bolje sakrila dete koje je stajalo između njih, ali

nije se usuđivala ni da mrdne. Samo je još snažnije stisnula prste oko malene promrzle šake koja je ležala u njenoj.

Bez ikakvog upozorenja oficir kundakom udari u stomak Jensa, koji se presamiti i bolno jauknu, a odmah zatim ga munjevitim udarcem u potiljak obori u sneg. Krv šiknu po zaleđenoj snežnoj kori.

Valentina vrisnu.

Istog trenutka oseti da joj se kćerka istrгла iz ruke i ugleda je kako se, razjareno poput divlje mačke, baca oficiru pred noge, grize ga i grebe u nastupu gneva. Učinilo joj se da se kundak vrlo sporo spušta ka malenoj glavi.

„Ne“, uzviknu i zgrabi dete u naručje, preduhitivši gotovo neminovan udarac. Ali nečije snažnije ruke oteše joj malo telo iz zagrljaja.

„Ne, ne, ne!“, vrištala je. „Ona je Dankinja. Ona nije Ruskinja.“

„Bogme jeste Ruskinja“, ostade oficir pri svom i potegnu revolver. „Bori se kao prava Ruskinja.“ Nehajno prisloni cev pištolja posred detinjeg čela.

Devojčica se skamenila. Samo su joj oči odavale ogroman strah. Čvrsto je stisla usne.

„Nemojte je ubiti, preklinjem vas“, zapomagala je Valentina. „Molim vas, nemojte da je ubijete. Učiniću... sve... sve što poželite. Samo joj poštedite život.“

Iz sklupčane prilike muža koji je ležao kraj njenih nogu, dopiralo je potmulo ječanje.

„Molim vas“, tiho je preklinjala. Zatim otkopča gornje dugme kaputa, ne odvajajući pri tom pogled od oficirovog lica. „Šta god poželite.“

Boljševički komandant ispruži ruku i pomilova je po kosi, po obrazu i usnama. Zaustavila je dah. Svim srcem se nadala da će je on poželeti. Nakratko je čak bila sigurna da ga je pridobila.

Ali on onda pređe pogledom preko svojih ljudi, koji su je isto tako požudno posmatrali, nadajući se da će i sami doći na red, pa odmahnu glavom.

„Ne. Nisi ti vredna toga. Nisu vredni čak ni nežni poljupci tvojih prelepih usana. Ne. Samo bi mi napravila pometnju među vojnicima.“ Slegnuo je ramenima. „Šteta.“ Jače je pritisnuo obarač.

„Dozvolite mi onda da je otkupim“, brzo reče Valentina.

Kad se oficir okrenu i zagleda u nju, mršteći se tako da mu se obrve spojiše, ona ponovi: „Dozvolite mi da je otkupim. I nju i muža.“

On prasnu u smeh, a za njim se nasmejaše i vojnici. „A čime ćeš mi platiti?“

„Evo, ovim.“ Valentina gurnu dva prsta u ždrelo i nagnu se, a iz praznog stomaka pokulja joj topla žuč. Usred sluzavog žutog ispljuvka koji se razlio po snežnoj pokorici, ležale su dve loptice vate, ne veće od lešnika. Na oficirov mig, jedan bradat vojnik podignu ih i pruži mu ih. Prljave i vlažne, loptice su ležale na njegovom dlanu u crnoj rukavici.

Valentina priđe korak bliže. „Dijamanti“, ponosno reče.

Oficir nestrpljivim pokretima poče da skida pamučne slojeve, sve dok ispod njih nije ugledao nešto što je ličilo na dva blistava grumena leda.

Valentina primeti pohlepu na njegovom licu. „Jednim otkupljujem kćerku. Drugi je za mog muža.“

„Ionako ti ih mogu oduzeti. Već si ih izgubila.“

„Znam.“

On se iznenada nasmeši. „Dobro. Nagodićemo se. Pošto sam ja dobio dijamante i pošto si ti tako lepa, možeš zadržati svoje derište.“ Lidiju baciše Valentini u naručje i dete se privi uz nju kao da želi da joj se sakrije pod kožu.

„I muža“, bila je uporna Valentina.

„Tvoj muž ostaje s nama.“

„Ne, ne. Molim ti se, Bože, ja...“

Vojnici dojahaše. Neprobojan kordon potera žene i starce nazad prema vozu.

Lidija je vrištala u Valentininom naručju: „Tata, tata...“ Suze joj potekoše niz obraze dok je posmatrala kako odvlače očevo telo.

Valentina nije mogla ni suzu da pusti. Osećala je samo neku ledenu prazninu, turobnu i beživotnu, poput divljine kroz koju su prolazili. Sedela je na smrdljivom podu stočnog vagona, leđima oslonjena na daščani zid. Mrak je polako prodirao u vagon, vazduh je bio tako hladan da joj je svaki udisaj nanosio bol, ali ona to nije ni primećivala. Pognula je glavu, potpuno obnevidela. Prazninu oko nje ispunjavalo je tiho ječanje. Dečak s prljavom plavom kosom nije više bio među njima, kao ni čovek koji je onako samouvereno tvrdio da su belogardejci došli da ih nahrane. Žene su oplakivale izgubljene muževe, otete sinove i kćeri, i s neskrivenom zavišću zurile u jedino preostalo dete u vozu.

Iako je čvrsto umotala kaputom i sebe i Lidiju, Valentina je osećala kako joj kći drhti.

„Mama“, prošaputa devojčica, „hoće li se tata vratiti?“

„Neće.“

Dvadeseti put joj je postavila isto pitanje, kao da se nada da će neprekidnim ponavljanjem nekako uspeti da dobije drugačiji odgovor. U pomrčini, Valentina napipa njeno malo drhtavo telo.

Stisnula je promrzlo kćerkino lice i ljutito joj rekla: „Ali zato ćemo nas dve preživeti. Ti i ja. Sad je jedino *to* važno.“